

Päivi Naskali:

VERKKOKURSSIN JOHDANTO

”Vaikka me suomalaiset asumme yhdessä pienessä maassa, joka kokonaisuudessaan luokitellaan pohjolaksi, en silti voisi kuvitellaakaan, että Etelä-Suomessa asuva ihminen ikinä voisi tajuta pohjoisen rumuutta.” (Hanna Hauru)

”Olen ylpeä joka kerta, kun sanon, että olen kotoisin Pellosta ja että äidinkieleni on murre, jota siellä puhutaan”. (Maria Peura)

Tämän kurssin tarkoituksena on kiinnittää naistutkimuksen opiskelijoiden huomiota paikallisuuden ja sukupuolen välisiin suhteisiin: miten suomalainen sukupuolikulttuuri ja naiseus rakentuvat pohjoisen elämäntapojen kontekstissa. Pohjoisen tarkastelulle on vähintään kaksi perustelua. Ensinnäkin naistutkimuksen tuottama tieto suomalaisesta kulttuurista ei ole nostanut esille pohjoista alueena ja kulttuurina. Pääsääntöisesti tutkimus on keskittynyt kaupunkilaiseen ja eteläsuomalaiseen naiseuteen, jota on suhteutettu lähinnä eurooppalaiseen ja amerikkalaiseen tutkimustietoon.

Toiseksi sukupuolta koskevat kysymykset ovat pohjoista koskevassa tutkimuksessa marginaalisessa asemassa. Pohjois-Suomessa alueellinen, taloudellinen ja kulttuurinen tasa-arvo ovat olleet keskeisessä asemassa, määrittäähän Pohjoista Suomea muuttotappio ja taloudellinen ahdinko, kuten Markus Drake (2003) Kaltio-lehden kolumnissa kirjoittaa. Eriarvoisuus on Pohjois-Suomessa liitetty etelä–pohjoinen -asetelmaan ja sen tuottamaan taloudelliseen, teolliseen ja teknologiseen jälkeenjääneisyyteen. Sukupuolten välinen eriarvoisuus on jäänyt muiden eriarvoistavien tekijöiden varjoon vähämerkityksisenä tai kokonaan turhana puheenaiheena. Tämä on ymmärrettävää sikäli, että Suomen koko yhteiskuntaelämässä virallinen

ideologia korostaa sukupuolineutraaliutta ja naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Sukupuolen, paikan ja tilan välisiä suhteita voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista. On mahdollista miettiä naisille Pohjoisessa varattuja tiloja. Minkälaisia toiminnan tiloja naisille tarjoutuu, mitkä identiteetin muodot ja positiot ovat naisille toivottavia ja mahdollisia? Tällöin pohditaan naisten konkreettisia identiteettejä esimerkiksi äiteinä, vaimoina ja yhteiskunnallisina toimijoina. Painopiste on tällöin naiseudessa ja naisissa sekä empiirisen tutkimuksen tuottamassa tiedossa.

Toiseksi sukupuolen ja paikallisuuden suhdetta voidaan lähestyä tarkastelemalla sukupuolen ja pohjoisen metaforisia merkityksiä. Voidaan pohtia, miten naiseutta rakennetaan symbolisesti vanhojen myyttien avulla, luontona, tilana tai vahvuuden ikonina. Voidaan myös kysyä, onko Pohjoisella itsellään sukupuolta? Minkälaisia sukupuolistuneita symboleita ja merkityksiä siihen liitetään? Voimmeko yhtyä Sinikka Tuohimaan (1995, 163) tulkintaan, jonka mukaan Lapin voi kansakunnan tasolla nähdä edustavan eteläisen Suomen Toista, naista.

Tälle kurssille olemme valinneet jäsentäviksi teemoiksi kolme käsitettä, joihin törmäämme jatkuvasti sekä arkea eläessämme että toimiessamme opettajina ja tutkijoina. Käsitteet marginaali, toiseus ja ero leikkaavat toisiaan, mutta niissä on jokaisessa myös oma erityisyytensä. Näiden käsitteiden avulla pohjoisuutta voi tarkastella suhteessa keskukseen, ykseyteen ja samuuteen. Katse ei kuitenkaan kohdistu vain vieraaksi tai kaukaiseksi nimettyyn vaan kääntyy myös katsojaan; esimerkiksi marginaalin kuvaaminen paljastaa aina jotain oleellista myös keskukseksi nimetystä. Marginaalia ei ole ilman keskustaa eivätkä tilat ole pysyviä, vaan vaihtavat paikkaa. Olemme oman maailmamme keskustassa ja oman keskustan pakoileminen saattaa johtaa tyhjään tilaan ja jopa sairauteen, kuten Maria Peura (2004) kirjoittaa.

Jo pohjoisen käsitteen jäsentäminen on haasteellista. Kirjallisuudessa ja mediassa pohjoisesta puhutaan erilaisissa merkityksissä. Pohjoinen ja etelä eivät ole eksakteja maantieteellisiä käsitteitä, vaan ne määrittyvät paljolti sen

mukaan, missä määrittelijä itse sijaitsee. Lapissa jo Rovaniemi on etelässä, täältä pohjoiseen mentäessä mennään kuitenkin ”ylös”, ei pohjoiseen. Maapallon laajuisesti etelä merkitsee köyhää kolmatta maailmaa, jolloin määrittely rakentuu taloudellisen ja kulttuurisen eronteon kautta. Tähän määrittelyyn liittyy kolonialismin ajatus, jota ei ole totuttu liittämään pohjoiseen. Kuitenkin henkistä kolonisaatiota on harjoitettu varsinkin saamelaisia kohtaan ja sen jäänteisiin törmää tämän tästä esimerkiksi pohjoisen sivistämisenä: ”Me helsinkiläiset uhrauduimme kauas pohjoiseen neuvomaan oululaisia, millä tavalla pitää olla että olisi moderni ja radikaali, niin että Ouluunkin saataisiin jotain kulttuurin tapaista.” (Taanila 2003.) Valtioiden sisällä etelä voi kuitenkin olla kehityksen ja vaurauden keskus kuten Pohjoismaissa, Britanniassa ja Kanadassa.

Suomessakin pohjoisen rajat ovat liukuvia. Hain aikoinaan Helsingistä käsin opiskelemaan Jyväskylän yliopistoon. Bussissa helsinkiläisnuoret pohtivat, miten voisivat ikinä sopeutua asumaan niin pohjoisessa kuin Jyväskylässä. Pohjoisuus rakentuu viime kädessä kollektiivisina ja yksilöllisinä kokemuksina, joita on vaikea kielellä määritellä. Hanna Hauru (2004) esimerkiksi kuvaa pohjoista tunteena, joka ilmenee voimakkaina tuntemuksina, ääninä ja hajuina sekä luovuuden edellytyksenä. Tämä abstrakti pohjoisuus ei hänen mielestään löydy vielä Oulusta: ”En koe oululaista taustaani pohjoiseksi siinä määrin kuin haluaisin sen tuntea. Oulussa pohjoisuuden löytää vain luonnosta: suosta, metsästä ja meren jäältä.” Tämän kurssin tekijöille pohjoinen tarkoittaa pääsääntöisesti Lappia ja maantieteellisesti Lapin lääniä, vaikkamme yhdykään Haurun tiukkaan rajaukseen. Katsomme, etteivät lappilaiseen kulttuuriin liitetyt piirteet noudata maantieteellisiä rajoja. Esimerkiksi Oulun hiippakunta ulottuu Keski-Pohjanmaalta käsivarteen ja lestadiolaisuuden painopiste on siirtynyt suuriin kaupunkeihin. Myös lappilainen alkuperäiskulttuuri, saamelaisuus, on ajan saatossa kulkeutunut etelän kaupunkeihin. Lappi ei toki ole menettänyt merkitystään saamelaisuuden keskuksena, vaikka sen sitoutuminen perinteisiin ammatteihin onkin murtunut.

Haastamme siis opiskelijat näkökulmien kokeiluihin ja positioiden vaihtamiseen suomalaista sukupuolikulttuuria koskevan tietoisuuden avartamiseksi. Oman position pohtiminen on keskeinen osa naistutkimusta niin tieteen teossa kuin opiskelussakin. Paikatonta, yleistä ulkopuolisen katsetta ei ole, mutta tietäjän paikka ei myöskään sido tutkijaa vain yhteen näkökulmaan. Paikkoja voi vaihtaa tiettyyn rajaan saakka, jolloin voimme saada tietoa toisen todellisuudesta ja kokemusmaailmasta ilman että meidän tulisi samaistua toisen kokemuksiin. (Ronkainen 2000, 176–178.) Valtaväestön näkökulmasta voin olla periferian asukas, saamelaisten näkökulmasta valtaväestön edustaja ja koko Lapin näkökulmasta hallinnollisen keskuksen (Rovaniemen) ja eliitin (tieteen) edustaja. Näin näkökulmani vaihtuu hyvinkin perifeerisestä asemasta (Rovaniemi/Helsinki) kolonialismin edustajuuteen (suomalainen/saamelainen). Oman paikan reflektointi onkin tarpeellista ymmärtääksemme paitsi toisia myös itseämme. On hyvä tunnistaa oma paikkansa erilaisten merkitysten risteyksissä ja oman positionsa moninaisuus.

Lähteet:

Drake, Markus 2003: Chiapasin kautta Suomen Lappiin. Kaltio 5. <http://www.kaltio.fi/index.php?253>

Hauru, Hanna 2004. Ristiriitainen pohjoisuus. Kaupunki josta on päästävä pois. Kaltio 3. <http://www.kaltio.fi/index.php?537>

Peura, Maria 2004: Matkalla keskustaan. Kaltio 1. <http://www.kaltio.fi/index.php?394>

Ronkainen, Suvi 2000: Sandra Harding – Sijoittautumisen ja sitoutumisen tietoteoreetikko. Teoksessa Anttonen, Anneli, Lempiäinen ja Liljeström, Marianne (toim.) *Feministejä – aikamme ajattelijoita*. Vastapaino, Tampere, 161–186.

Taanila, Hannu 2003: 3 pohjoista. Kaltio 6. <http://www.kaltio.fi/index.php?389>

Pohjoistuulia sukupuolesta ja marginaaleista -verkko-opintojakso
Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, naistutkimusyksikkö, 2005.

Tuohimaa, Sinikka 1995: The Forgotten Women Writers of Northern Finland.
Teoksessa Tuohimaa, Sinikka, Työlähti, Nina ja Fyhn, Asbjørn (eds.) *On the Terms of Northern Woman*. Northern Gender Studies 1, 163–175.